

Rädda Barnen på Ålands hälsningar till revideringen av LL om gymnasieutbildning

- **Hörande med arbetsgruppen som analyserar behovet av att revidera gymnasielagen på Åland, den 2 september 2021, Jonna Varsa, barnkonventionsansvarig på Rädda Barnen.**

LL om gymnasieutbildning påverkar ungdomar samt ett stort antal studerande som i allmänhet är under 18 år när de börjar studierna på andra stadiet, dvs är barn enligt FN:s konvention om barnets rättigheter. Barnkonventionen gäller som lag i Finland och Åland och Finland ska vidta alla nödvändiga åtgärder för att säkerställa att all relevant "sektoriell" nationell lagstiftning i sin helhet stämmer överens med principerna och bestämmelserna i barnkonventionen ([FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 5](#)).

- ➔ När det handlar om barn och barns rättigheter är det viktigt att barnkonsekvensanalys görs som en del av revideringsprocess!

En del av processen är att alla barn och ungdomar har reella möjligheter till delaktighet under hela processen med revideringen av LL. Ungdomar är inte en homogen grupp och det är viktigt att olika ungdomar och ungdomsgrupper, t.ex ungdomar med annat modersmål än svenska, ungdomar med funktionsnedsättning, som tillhör olika minoriteter, som är klienter inom barnskyddet, får möjligheten att uttrycka sina åsikter och att metoder som används för att säkerställa ungas rätt att bli hörd är anpassade för åldersgruppen. **Rädda Barnen finns som resurs i arbetet med barnkonsekvensanalys samt arbete med ungdomars delaktighet under processen.**

Vi fick ta del av sakkunniggruppens rapport och förslag på ändringar i lagen och våra kommentarer utgår från dessa dokument samt information från barn och unga och de diskussioner som vi haft med dem.

[Civilsamhällets arbetsrapport om barns rättigheter på Åland](#) är ett viktigt dokument i sin helhet för alla beslutsfattare. Här lyfter vi fram några punkter som är relevanta för gymnasielagen:

Två viktiga och aktuella helheter från barnrättsperspektivet som vi vill lyfta fram nu och som förhoppningsvis kommer att genomsyra hela revideringsprocessen:

1. Hur kan ungdomarnas välmående stödjas och förbättras?
2. Hur kan det säkerställas att gymnasieutbildningen verkligen är tillgänglig för alla (i enlighet med grundlagen och barnkonventionen)?

1. Tillgänglig andra stadiet för alla

Ska vara tillgänglig för alla (enligt grundlagen) och enligt barnkonventionen.

Finlands grundlag, [16 §](#), Kulturella rättigheter

”Det allmänna skall, enligt vad som närmare bestäms genom lag, säkerställa lika möjligheter för var och en att oavsett medellöshet enligt sin förmåga och sina särskilda behov få även annan än grundläggande utbildning samt utveckla sig själv.”

Barnkonventionen, art. 28: Staterna ska:

- göra gymnasial utbildning inklusive såväl högskoleförberedande utbildning som yrkesutbildning tillgängliga och åtkomliga för varje barn samt vidta lämpliga åtgärder såsom införande av kostnadsfri utbildning och ekonomiskt stöd vid behov
- genom varje lämpligt medel göra högre utbildning tillgänglig för alla på grundval av förmåga
- göra utbildnings- och yrkesrelaterad information och vägledning tillgänglig och åtkomlig för alla barn,
- vidta åtgärder för att uppmuntra regelbunden närvaro i skolan och minska antalet studieavbrott.

➔ **Gymnasielagen ska säkerställa tillgång till gymnasial utbildning för alla, t.ex från olika bakgrund, regioner och olika språkbakgrunder.**

Avgifter

- ➔ För att göra gymnasial utbildning tillgänglig för alla barn som lever i ekonomisk utsatthet borde studier på andra stadiet vara avgiftsfria.
- ➔ Alternativt är att de barn som lever i familjer med ekonomisk utsatthet säkerställs gymnasial utbildning. Information om samhällets stöd måste ges alla barn tidigt och på ett åldersanpassat sätt.

Ekonomisk utsatthet påverkar barns drömmar och framtidstro (Rädda Barnen Finland, Barnets röst, 2019). Rädda Barnen på Åland träffar barn som utgående från familjens ekonomi funderar på vilka val de kan göra på andra stadiet. Barn börjar redan i högstadiet att tänka på vad familjen har råd med, anpassa sina drömmar. Måste finnas långsiktighet så att barn vet från tidig ålder att familjens ekonomi inte påverkar deras möjligheter att studera på andra stadiet.

Skärgårdsungdomar

- ➔ Särskilt uppmärksamhet ska fästas vid barn som måste flytta hemifrån för att studera på andra stadiet.

Det finns inga elevhem eller liknande så barnen ska bo självständigt i en lägenhet på fasta Åland och enligt en studie från 2004 berättar en del av barnen om problemen t.ex. ensamhet, hushållsarbete och skolmotivation. (SKUNK, 2004) Den studierelaterade flytten kan också vara svår för barn och deras familjer från ekonomiskt perspektiv.

Studenter med annat modersmål än svenska, inflyttade ungdomar

- Säkerställ att studerande med annat modersmål än svenska får den hjälp och stöd under hela gymnasieutbildningen
- Förebygga avbrytande av studier bland studenter med annat modersmål än svenska, bl.a. säkerställ möjlighet att få undervisning i svenska som andraspråk, fortbildning för skolpersonal (se också alla åtgärder kring gymnasial utbildning som finns i Landskapsregeringens program för integrationsfrämjande 2020–2023)

[ÅSUB, Översikter och indikatorer 2020:5, Inflyttning och integration ur ett könsperspektiv](#)

”På gymnasienivå förekommer det oftare att de studenter som har svenska som andraspråk avbryter sina studier. Bland de med svenska som förstaspråk avbryter kvinnor sina studier i större utsträckning och männen tar sin examen. Hos de inflyttade studenterna med svenska som andra språk är bilden är det omvända: flera män avbryter sina studier, medan flera kvinnor avlägger sin examen hos studenterna med svenska som andra språk.”

[Åländska barns rapport till FN, Del 2: Inflyttade barn på Åland:](#)

”På yrkesgymnasiet finns inte samma stöd som på högstadiet när det gäller stöd för språket. Inte alla som förstår att man behöver hjälp. Här finns det endast en lärare som kan hjälpa.”

”Man borde ha svenska lektioner eller special svenska som andra språk klass för inflyttade som går i gymnasium.”

Förberedande utbildning för invandrare och för personer med annat modersmål än svenska

- Förberedande utbildning för invandrare och för personer med annat modersmål än svenska, som ger studerande färdigheter att söka sig till allmänbildande gymnasieutbildning eller en yrkesinriktad gymnasieutbildning är väldigt viktigt för att säkerställa gymnasieutbildningens tillgänglighet för alla
- Möjlighet att få förberedande utbildning är viktigt för också de barn som inte definieras som invandrare enligt LL om integration, men vistas på Åland.
- Inflyttade och ungdomar med annat modersmål än svenska ska vara delaktiga i planeringen av förberedande utbildning.

Papperslösa barn

- Följ goda exempel från LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) där det lagregleras att av särskilda skäl ska kommunen även tillhandahålla barnomsorg och ordna grundskoleundervisning för andra barn som vistas i kommunen. Bestämmelsen är ny och avser till exempel situationer där barnet tillsammans med sina vårdnadshavare vistas i kommunen fastän utlänningsrättslig rätt att vistas i Finland och i den åländska kommunen saknas ("papperslösa").

I enlighet med barnkonventionens artikel 28 ska konventionsstaterna ge alla barn rätt till utbildning. Barnkonventionen gäller enligt artikel 2 alla barn som befinner sig inom en stats jurisdiktion utan att någon åtskillnad görs. Konventionens rättigheter gäller därför till exempel även asylsökande, barn till migrerade arbetare och barn till dem som vistas illegalt i ett land.

Samarbete med högskolor

- Skyldighet att samarbeta med högskolor är en viktig del för att motarbeta högre utbildningens ärtflighet, ett sätt att göra högre utbildning tillgängligare för alla.

Stöd för lärande, dimensionering

- Viktigt att alla studerande har rätt att få specialundervisning och annat stöd för sitt lärande utifrån individuella behov.
- Rätt till stödet måste vara konsekvent under alla år och det måste vara tydligt från början vilken typ av stöd kommer att kunna användas vid studentskrivningen (t.ex stavningsprogram)
- Säkerställ permanenta utbildningsplatser för barn med funktionsnedsättning
- Säkerställ handikappförbundets delaktighet under hela revideringsprocess

Undervisning i religion och livsåskådningskunskap

- Följ goda exempel från LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) så långt det är möjligt
- Viktigt att minst säkerställa att studerade själv har rätt att välja jmf så som gällande lag då studerande/vårdnadshavare via ansökan befrias från undervisningen i religionskunskap. Vidare läser vi det som att nuvarande lagstiftning innebär att omyndig studerande inte kan välja utan att det är vårdnadshavare som ansöker att studerande befrias?!

2. Stress och välmående i skolan

Stress och välmående i skolan är viktiga frågor som vi diskuterar med ungdomar ofta. Skolans roll för ens välmående kom upp kontinuerligt också i arbetet av våra barnkonventionspiloter (sex sommarjobbare i åldern 14–17 år under juni-juli 2021) som under sommaren samlade info och tankar om välmående från barn och unga 5-20 år.

➔ **Statistik från Hälsa i skolan-enkät ska tas i beaktande i arbete med revidering av gymnasielagen (Resultaten för 2021 publiceras den 17 september 2021.)**

Resultat från Hälsa i skolan, 2019:

- Åland: 30% av ungdomar i gymnasiet och 15% av ungdomar i yrkesläroanstalter har en trötthet av utmattningsgrad i skolarbetet.
- Andel ungdomar som berättar att studierna mister sin betydelse, tydligt högsta siffror i hela landet:
 - 22% av unga i yrkesläroanstalter känner att de "Det känns som om mitt skolarbete inte längre spelar någon roll.", jämfört med 12% i hela landet! 27% i gymnasiet jämfört med 17% i hela landet.
- Mitt skolarbete ger mig en känsla av otillräcklighet. Åland högsta siffror i hela landet (både gymnasiet och yrkesläroanstalter)
- Andel studerande som upplever skolivern lägsta siffror i hela landet (2017)

Studiehandledning

➔ Viktig fråga för välmående och viktigt att också Åland satsar på personlig, regelbunden studiehandledning utifrån individuella behov (så som [lagreglerades i Finland](#)).

Handledningen är också viktigt verktyg i arbetet med att öka högre utbildningens jämlikhet (t.ex. stärka personlig vägledning även för studenter som kanske ännu inte har tillräckliga färdigheter för att planera sina studier och framtid.)

-Forskning visar att föräldrarnas utbildningsnivå påverkar barnets framtida utbildning mer än tidigare i Finland.

-Stöd från vårdnadshavare varierar (socio-ekonomiska faktorer påverkar enligt RB Fin Barnets röst-enkät, 2019)

-91% av barnen från välbärgade familjer hade fått stöd från sina föräldrar och 70% från barn från familjer med låg inkomst. Faktum är att barn från familjer med låg inkomst har fått stöd oftare från sina vänner. Detta väcker frågan om hur väl skolan kan kompensera för skillnader som orsakas av familjebakgrund.

Vilken typ av stödåtgärder bör vidtas för att säkerställa att alla studenter har lika möjligheter att lära sig och uppnå önskad forskarutbildning?

- Säkerställ rätt till handledning till de som ämnar avbryta studier. Tidiga insatser är viktiga, barn ska inte hamna mellan stolarna.
- Viktigt att säkerställa tidiga och sektorsövergripande insatser för att säkerställa att alla barn får det stöd de behöver för att fortsätta sina studier efter grundskolan. Jobba sektorsövergripande (utbildningsanordnare, KST, AMS, Ungdomslotsar etc), strukturer måste finnas för samarbete och att skolan informerar andra aktörer när det finns risk att studerande avbryter sin utbildning
- Samarbete med t.ex Ung resurs viktigt under revideringsprocess.

- Vi välkomnar förslaget att på samma sätt som i fastlandet utöka rätt till studiehandledningen till de som har slutfört gymnasieutbildningens lärokurs och som inte har fått en plats för fortsatta studier i examensinriktad utbildning.
- Viktigt att lagstifta också vem ansvar för handledningen efter lärokursen slutfördes (så som i gymnasielagen på fastlandet: För handledningen ansvarar den utbildningsanordnare i vars läroanstalt lärokursen slutfördes.)
- Viktigt att säkerställa tillräckliga resurser; när rätten att få handledning blir bredare kan det inte heller minska möjligheter för handledning under pågående utbildning.

- Studiehandledning och karriärvägledningen är ett stort ansvar, att ge personlig handledning utifrån individuella behov krävs specialkunskap, viktigt att det uppmärksammas också i lagstiftningen och att under revideringsprocessen säkerställs att gemensamma verktyg tas fram som säkerställer normkritiskt och högkvalitativ handledning för alla individer.
- I studiehandledningen och karriärvägledningen borde uppmärksammas att socioekonomiska och könsskillnader, liksom utbildningens ärftlighet, syns alltmer i lärande och utbildning i Finland. Könsssegregeringen inom utbildning och arbetsliv är skarp i Finland.
- Krävs aktiv fortbildning för alla som enligt lagen har skyldighet och möjlighet att ge handledning till ungdomar.

I *Åländska barns rapport till FN* kommer det fram att t.ex inflyttade barn har erfarenheter att få handledning som inte motsvarar deras individuella drömmar eller mål, utan fokuserar på utbildnings- och karriärmöjligheter som kan ses som stereotypiska för personer med invandringsbakgrund:

[Åländska barns rapport till FN, Del 2: Inflyttade barn på Åland:](#)

”Alla rekommenderade till oss att lära till närvårdare. Vad tror de om oss? Att vi inte kan mer? Jag vill studera till universitet”

- Viktig att lagstiftningen och handledningen är överens med barnkonventionens principer att barn är rättighetsbärare och aktörer, med rätt till handledning utifrån egna behov och önskemål, inte ett objekt för vuxnas försök att forma de till samhällsnyttiga personer utifrån vuxnas/samhällets behov.

Individuell studieplan

- Bra exempel i den finska gymnasielagen, att det står tydligare än tidigt i lagtext att studieplanen ska förbereda inför fortsatta studier och arbetsliv samt att den ska kontinuerligt revideras.
- **Viktigt att det även lagregleras på Åland att studerande ska få stöd från utbildade skolpersonal för utarbetandet av planen.**

Hjälp för välmående i skolan

- Säkerställ att det bli lättare att få hjälp för välmående i skolan på olika sätt

Resultat från Hälsa i skolan, 2019:

På frågan "Hade behövt men inte fått stöd och hjälp för att må bra av olika vuxna i skolan (lärare, skolhälsovård, kurator, psykolog)" visar Åland högsta eller nästan högsta siffror i alla kategorier (lärare, skolhälsovård, kurator, psykolog).

Även om det finns vuxna som kan hjälpa är det inte alltid lätt för barn och unga att söka hjälp ([Barnkonventionspiloterna 2021, affischer Alla barn har rätt att må](#)):

"Dåligt med info om vem man ska kontakta. Borde finnas nummer tillgängliga i t.ex. skolan"

"Det syns på vilma om man går till skolkuratorn"

"Det är svårt för att frånvaron från vanliga timmen för att fara till kuratorn syns och finns för föräldrarna att se. Lärarna skulle istället för att lägga upp det som en prick t.ex. skriva ner för dem själva eller liknande".

"Började med en skolkurator, hon såg att det var för stort för henne, men då behövde jag ta det vidare till mina föräldrar för att godkänna det och de visste inte om att jag pratade med kuratorn och de var en del av problemet."

"För många steg för att ta hjälp. Många vuxna involveras och det tar för lång tid"

"Mår jag tillräckligt dåligt för att kunna söka hjälp?"

Barn som lever i familjer med problem med missbruk eller psykisk sjukdom skulle behöva:

”Bättre bemötande och förståelse från lärare”

”Mera hjälp till elever som mår dåligt och inte orkar komma till skolan”

- Rutiner för att stödja studerande som har det jobbigt hemma (bland annat barn som anhöriga till föräldrar med psykisk ohälsa och missbruk, barn i familjehem). Flexibilitet, tvärsektorieellt samarbete, studerandens delaktighet i planeringen av olika lösningar som möjliggör att ungdomen fortsätter utbildningen då genomgången utbildning är den främsta skyddsfaktorn.

[Åländska ungdomar som varit med och tagit fram den nordiska barnresolutionen i ett nordiskt projekt \(2020\):](#)

”Alla som får hjälp för att må bättre får inte alltid rätt hjälp. **Vi vill att det finns pengar för att utbilda sakkunniga och att det finns fler stödpersoner för unga att prata med** t.ex i skolan men också i chatter osv”

Rätt att få veta sina rättigheter i skolan

Frågor om rättvisa i skolan har kommit fram i många konversationer våra barnkonventionspiloter hade under sommaren 2021 och elevernas och studerandes rättigheter var frågor som många undrade och inte hade någon information om.

- Lagreglera utbildningsanordnarens skyldighet att säkerställa att studerande får barn/ungdomsanpassad information om sina rättigheter i skolan

T.ex rättvis bedömning samt hur lärarna och annan skolpersonal bemöter och behandlar studerande är exempel på sådana frågor som ungdomarna själva har lyft fram och där de behöver mer information om vilka rättigheter de har, vad kan en studerande göra om hen upplever att hen inte får sina rättigheter och vem kan hjälpa studeranden för att ta frågan vidare om det behövs (speciellt de ungdomar som inte har möjlighet att få stöd hemifrån).

- Rädda Barnen har tidigare lyft fram att det skulle vara viktigt att introducera en oberoende tillsynsmyndighet för grundskolan samt säkerställ barnanpassad information om tillsynsprocessen. Detta vore viktigt i alla utbildningsnivåer.

Bemötande

[Varför är lärares bemötande mot elever så viktigt?](#) (Barnkonventionspiloter 2021)

”Påverkar hela attityden till lärandet!”

”Kommentarer kan förstöra hela ens dag.”

”Positiv feedback är så viktigt, många upplever att de bara får feedback när man gjort något dåligt”

Studeraendes delaktighet

Delaktighet är en viktig välmåendefaktor!

- Lagreglera stöd till studeranderåd (se t.ex [LL om grundskola](#) om elevrådshandledare)
- Lagreglera studeraendes delaktighet i framtagandet av olika styrdokument (t.ex en plan för användning av disciplinära åtgärder, trivselregler, jämställdhetsplan)
- Minst två studeranderepresentanter borde ingå i skolans ledningsgrupp (jmf med en som nu)

Studeranderåd är bara ett sätt, av flera, att öka delaktighet i skolan, enligt barnkonventionen ska alla ha rätt till delaktighet!

- Verkliga möjligheter till delaktighet för alla kräver olika, ungdomsanpassade metoder, fortbildning till vuxna, känsla av trygghet (när det t.ex finns maktobalans mellan studerande och skolpersonal), återkoppling. (Se t.ex barnkonventionspiloters 2020 [förenklad lista](#) av Barnrättskommitténs ”Grundläggande krav för genomförandet av barnets rätt att bli hörd”)

Se t.ex. [Finlands gymnasielag, 33 §, Säkerställande av de studeraendes möjligheter att påverka och studerandekår:](#)

”Förutom genom studerandekårsverksamhet ska utbildningsanordnaren även på andra sätt säkerställa de studeraendes möjligheter att delta och påverka i de ärenden som avses i 1 mom. Utbildningsanordnaren **ska informera de studerande om tillgängliga sätt** att delta och påverka.”

Flexibilitet

[Lärdomar från coronapandemin och distansundervisningen \(barnkonventionspiloter 2021\):](#)

Åsikterna och erfarenheter kring distansundervisning är väldigt varierande bland olika ungdomar.

- Säkerställ att lärdomar från coronapandemin tas i beaktande i revidering av lagen
- Möjlighet att studera flexibelt och med egen takt har påverkat välmående positivt för en del, hur kan det uppmärksammas i lagen?

[Åländska ungdomar som varit med och tagit fram den nordiska barnresolutionen i ett nordiskt projekt \(2020\):](#)

“Det är viktigt att det blir jämnare i skolan och att vi kan förebygga skolstress.

Undervisningen i skolan måste vara anpassad för alla så att det finns möjlighet för olika studietekniker och att alla elever får det stöd och den hjälp de behöver.”

- ➔ Kan lagstiftningen tydliggöra också andra möjligheter att genomgå studierna, t.ex. delvis på distans eller andra lösningar som gynnar studerandes lärandet och/eller välmående? (I sakkunniggruppens förslag till lagtext föreslås möjlighet att rektorn kan på ansökan bevilja den studerande tillstånd att genomgå studier självständigt)
- ➔ **Möjlighet att kontinuerligt testa och utvärdera olika lösningar tillsammans med elever.**

Rätt till trygg läromiljö

- ➔ Mobbning är en stor välmående fråga.
- ➔ Tydlighet i lagen kring utbildningsanordnarens ansvar att både förebygga och agera när det gäller mobbning, diskriminering, våld etc.
- ➔ Samarbete med olika aktörer i samhället viktigt.

Opartisk bemötande / främjande av likabehandling

- ➔ Säkerställ tydligare skrivningar om främjande av likabehandling.

Hälsa i skolan: olika grupper av ungdomar har större risk att t.ex. bli mobbade, må sämre i skolan, avbryta studierna (barn som tillhör olika minoriteter t.ex). Viktigt att utbildningsanordnare aktivt främjar likabehandling!

- ➔ Ta med hänvisning till jämställdhetslag och jämställdhetsplanering (viktigt att finns med i LL om gymnasieutbildning eftersom är redan lagstadgat), i framtiden också förhoppningsvis likabehandlingsplaner med den nya diskrimineringslagen.